

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

มุกิตา แพทย์ประทุม

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

มิถุนายน 2549

ISBN 974-502-786-3

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ผู้ควบคุมคณาจารย์และคณะกรรมการสอบปากเปล่าคณาจารย์ ได้พิจารณา
คณาจารย์ของ มหิดล แพทย์ประทุม ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาการศึกษาคณาจารย์บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

อาจารย์ผู้ควบคุมคณาจารย์

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ เตียวอิศเรศ)
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์)
..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สมโภชน์ อเนกสุข)
..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ภารดี อนันต์นารี)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ เตียวอิศเรศ)
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์)
..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สมโภชน์ อเนกสุข)
..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ภารดี อนันต์นารี)
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมถวิล จริตควร)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับคณาจารย์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษาคณาจารย์บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประทุม ม่วงมี)
วันที่ 21 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2549

ประกาศคุณูปการ

คุณฐิณีพนธ์นี้ สำเร็จได้ด้วยดีจากความกรุณาและความช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ เดียวอิสเรศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์ อาจารย์ ดร.สมโภชน์ อเนกสุข อาจารย์ ดร.ภารดี อนันต์นาวิ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมถวิล จริตวร ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และสนับสนุน ให้กำลังใจเป็นอย่างดีตลอดมา ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.บุปผา สิริระสมิ และรองศาสตราจารย์ ดร.พรชูลี อาชวอำรุง ที่ได้กรุณาเป็นที่ปรึกษาและให้กำลังใจในการดำเนินงานวิจัย และขอขอบพระคุณ คณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาการบริหารการศึกษาที่ได้ให้ความรู้ แนวคิดที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ตลอดจน ให้คำแนะนำจนคุณฐิณีพนธ์มีความสมบูรณ์ถูกต้อง

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ข้อมูลและให้ความร่วมมือในการทำ คุณฐิณีพนธ์ครั้งนี้ ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณะครู ผู้แทนชุมชน โรงเรียนบ้านเป็ดใน โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว และ โรงเรียนวัดหนองคันทรัง ที่ให้สถานที่ในการสนทนากลุ่ม และให้ข้อมูลในการทำคุณฐิณีพนธ์ครั้งนี้

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณมารดา อาจารย์มยุรี อภิวัต อาจารย์กมลทล งามเจือ และญาติพี่น้องทุกคนที่คอยให้กำลังใจ ให้การสนับสนุนช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา ขอขอบพระคุณ เพื่อนร่วมรุ่นนิติปริญาเอก สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพาทุกท่าน โดยเฉพาะ นางสาวมณฑาญจน์ ทองโย นายชัยพจน์ รังงาม นายพรสันต์ เลิศวิทยานวัตร ดร.จิณณวัตร ปะโคทั้ง นายพรชัย อินฉาย นางวิมลรัตน์ บุญชู นางศิริเพ็ญ วิศิษฎ์พิทยา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพชรสุดา ภูมิพันธ์ ดร.รัชนี ชังชู และ ดร.จารุณี ดันติเวชวุฒิกุล รวมทั้งคณะผู้บริหารและ คณะครู โรงเรียนตราษตระการคุณ จังหวัดตราด ทุกท่านที่คอยให้กำลังใจ จนทำให้คุณฐิณีพนธ์ ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

นุติตา แพทย์ประทุม

46820210: สาขาวิชา: การบริหารการศึกษา; กศ.ด. (การบริหารการศึกษา)

คำสำคัญ: รูปแบบการมีส่วนร่วม/ชุมชน/สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน/พัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

มุกิตา แพทย์ประทุม: รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม (THE PARTICIPATION MODEL OF COMMUNITY AND BASIC EDUCATION SCHOOLS IN ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT) อาจารย์ผู้ควบคุมคุณภาพนิพนธ์: สุเมธ เดียวอิสเรศ, Ph.D., สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์, Ed.D., สมโภชน์ อเนกฤช, กศ.ด., ภาวดี อนันตนาวิ, กศ.ด. 206 หน้า. ปี พ.ศ. 2549. ISBN 974-502-786-3

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลด้วยการวิเคราะห์สาระ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเนื้อหาจัดทำกรอบสัมภาษณ์นำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 15 คน และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม โดยใช้แนวทางวิจัยแบบปรากฏการณ์นิยม ด้วยวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งชุมชนที่ผู้วิจัยศึกษาได้แก่ ชุมชนบ้านเป็ดโคกใน ชุมชนบ้านหนองคันทร้ง และชุมชนบ้านปากคลองน้ำเขียว โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูและผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนที่มีความเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กันในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนของการมีส่วนร่วมที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการระดมความคิด เป็นการร่วมคิดค้นและการวิเคราะห์ปัญหา และสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในวางแผน กำหนดการวางแผนงานร่วมกันด้วยการกำหนดความสำคัญ กำหนดเป้าหมาย การตัดสินใจ และสร้างผู้นำรุ่นใหม่ 3) การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม และการส่งเสริมช่วยเหลือให้การปฏิบัติกิจกรรมสำเร็จตามแผน 4) การมีส่วนร่วมในการลงทุน เป็นทุนที่อยู่ในรูปของงบประมาณ ทุนทางปัญญา 5) การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลและตรวจสอบ เป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงานและสอบถามความคิดเห็น เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ดียิ่งขึ้นไป 6) การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งผลประโยชน์ทางตรงและผลประโยชน์ทางอ้อม

46820210: MAJOR: EDUCATIONAL ADMINISTRATION; Ed.D. (EDUCATIONAL ADMINISTRATION)

KEYWORDS: PARTICIPATION MODEL/ COMMUNITY/ BASIC EDUCATION SCHOOLS/ ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT

MUTITA PATPRATHUM: THE PARTICIPATION MODEL OF COMMUNITY AND BASIC EDUCATION SCHOOLS IN ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT.

DISSERTATION ADVISORS: SUMETH DEOISARS, Ph.D., SITIPORN NIYOMSRISOMSAK, Ed.D., SOMPOCH ANEGASUKHA, Ed.D., PHARADEE ANANTANAWE, Ed.D., D.N.Sc.

206 P. 2006. ISBN 974-502-786-3

The purpose of this study is to investigate the cooperation model between the community and the basic education institutions for environmental development. It is a qualitative research by studying the data with content analysis. The information gained from the content study was manipulated into interview framework to interview 15 experts. The sample used in the study were from selective sampling. The data were collected by group conversation method using phenomenal paradigm with selective sampling method. The communities investigated by the author were Barn Kret Nai Community, Nong Kansong community, and Ban Park Klong Namsheow Community. The main informants were officers of local governmental departments, citizens, the basic education institution committees, teachers and educational institution administrators.

As the results of the study six models of participation of the communities and basic education institutions for sustainable environmental development were found as following: 1) The participation in brain storming, which was the co-thinking and problem analysis and making relationship with community leaders. 2) The participation in planning, determining planning by priority setting, target setting, making decision, and forming new generation leaders. 3) The participation in performance, the step of activities performance and encouraging and supporting the activities performance to be completed as planned. 4) The participation in investment, investment in the form of budget and wisdom capital. 5) The participation in following up, evaluation and examination, it was the examination of the performance results and asking for opinions to know the existed problems to be improved and to be developed for better environmental development of the communities. 6) The participation in benefit sharing, it was the sharing of benefit gaining that existed for both direct and indirect benefit.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
บทบาทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	10
ความหมาย ความสำคัญ ลักษณะของการมีส่วนร่วม และรูปแบบการมีส่วนร่วม..	12
ความหมายของการมีส่วนร่วม.....	12
ความสำคัญของการมีส่วนร่วม.....	13
ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	15
รูปแบบการมีส่วนร่วม.....	17
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน.....	24
นิยามของชุมชน.....	25
แนวคิดทางสังคม.....	25
แนวคิดทางมนุษยนิยม.....	27
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	28
ข้อกำหนดตามกฎหมายและนโยบายของรัฐในการมีส่วนร่วมของชุมชนกับ	
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	33

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
แนวคิดและทฤษฎีด้านสิ่งแวดล้อม.....	47
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม.....	47
แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม.....	54
แนวคิดเกี่ยวกับป่าชายเลน.....	56
พื้นที่ที่ศึกษา.....	57
แนวคิดและทฤษฎีการสร้างเครื่องมือในการวิจัย.....	62
การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	75
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	77
งานวิจัยในประเทศ.....	77
งานวิจัยในต่างประเทศ.....	82
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	85
ขั้นตอนการวิจัย.....	85
กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	86
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	88
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	89
การตรวจสอบคุณภาพความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล.....	94
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
4 ผลการวิจัย.....	97
ตอนที่ 1 ผลการศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	97
ตอนที่ 2 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและกำหนดรูปแบบการพัฒนาในเชิง บูรณาการ.....	99
ตอนที่ 3 การตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงหลักการกับ วิธีปฏิบัติจริงของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน	113
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	130
สรุปผลการวิจัย.....	130
อภิปรายผล.....	131
ข้อเสนอแนะ.....	143

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	145
ภาคผนวก.....	154
ภาคผนวก ก.....	155
ภาคผนวก ข.....	157
ภาคผนวก ค.....	171
ภาคผนวก ง.....	179
ภาคผนวก จ.....	187
ภาคผนวก ฉ.....	189
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	206

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 รายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลหลักโดยการสนทนากลุ่ม.....	87
2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้าน สิ่งแวดล้อมในเชิงบูรณาการ.....	104
3 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้าน สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน.....	116
4 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้าน สิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน.....	127

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนและกระบวนการในการทำวิจัย.....	6
2 ลำดับขั้นของการสร้างรูปแบบ.....	70
3 การสร้างรูปแบบ โดยอาศัยกรณีบังชี้.....	71
4 กรอบแนวทางการดำเนินการวิจัย.....	96
5 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ในเชิงบูรณาการ.....	100
6 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน.....	129
7 แผนที่ความคิดแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของ ชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม.....	183
8 แผนที่จังหวัดตราด.....	190
9 แผนที่ชุมชนบ้านเปร็ดใน.....	191
10 แผนที่ชุมชนบ้านหนองคันทร่ง.....	192
11 แผนที่ชุมชนบ้านปากคลองน้ำเขียว.....	193
12 โรงเรียนบ้านเปร็ดใน.....	194
13 โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว.....	195
14 โรงเรียนวัดหนองคันทร่ง.....	195
15 ป่าชายเลนพื้นที่ที่ศึกษา.....	196
16 ป่าชายเลนที่ศึกษา.....	197
17 การจัดกลุ่มสนทนา (1).....	198
18 การจัดกลุ่มสนทนา (2).....	199
19 การจัดกลุ่มสนทนา (3).....	200
20 การจัดกลุ่มสนทนา (4).....	201
21 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ (1).....	202
22 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ (2).....	203
23 พันธุ์ไม้ที่พบบริเวณป่าชายเลนในพื้นที่ที่ศึกษา.....	204
24 สัตว์ที่พบบริเวณป่าชายเลนในพื้นที่ที่ศึกษา.....	205